

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Єгорової Світлани Віталіївни «Наукове забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України (друга половина ХХ – початок ХХІ століть)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.07 – історія науки й техніки

Аграрне виробництво є одним з найбільш життєво важливих в економіці України, чільне місце в якому належить раціональному використанню і охороні водних ресурсів.

В умовах зростання негативного впливу на навколишнє природне середовище особливого значення набуває розробка та практичне впровадження науково обґрунтованих ресурсозберігаючих технологій використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях України.

Аналіз досліджень наукового забезпечення використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях відповідно до різних ґрунтово-кліматичних умов України, проведений авторкою дослідження, показав, що дана проблема була ще недостатньо досліджена і лише фрагментарно відображена в історіографії.

Не в повній мірі узагальнено внесок Національної академії аграрних наук (НААН) України, її науково-дослідних установ та галузевих вищих навчальних закладів щодо розроблення наукових основ і практичного впровадження меліоративних технологій для збалансованого використання водних ресурсів України. Належним чином не опрацьовані наукові здобутки українських вчених-аграріїв на окремих етапах функціонування зрошуваного та осушуваного землеробства. Попередні дослідники даної проблеми не в повній мірі враховували весь комплекс екологічних, економічних, соціальних, наукових і технологічних умов забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України (друга половина ХХ – початок ХХІ століть).

Багато аспектів даної проблеми ще залишилися недослідженими і майже не використовувались в контексті наукових осмислень проблем історії науки й

техніки. З врахуванням вищенаведеного тема дослідження є актуальною і заслуговує на комплексний науковий аналіз.

Дослідження, що стало основою дисертаційної роботи, виконане авторкою відповідно до загального напрямку наукових досліджень Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України і є складовою частиною наукових тем цієї установи.

Авторкою дисертаційної роботи кваліфіковано сформульовано мету досліджень, визначено об'єкт, предмет та хронологічні межі дослідження, подано наукову новизну, практичне значення дослідження та особистий внесок здобувачки.

У відповідності до поставленої мети були сформульовані і розв'язані дослідницькі задачі, що дозволило авторці досягти поставленої мети.

Узагальнення результатів аналізу наукових праць вітчизняних дослідників із забезпечення меліорацій водними ресурсами сприяло простеженню основних етапів нагромадження знань щодо їх запровадження й науково-організаційного забезпечення та виявленню окремих проблем, пов'язаних з темою виконаної роботи, що потребують поглибленого опрацювання. Історичні праці, стосовно проблеми дослідження, авторкою поділено за хронологічним принципом на дві групи. До першої з них включено наукові студії, опубліковані за радянської доби, до другої - за часів незалежності України. Це, передусім, історичні праці, що відтворюють: становлення і розвиток вітчизняної сільськогосподарської науки та освіти; історію науки та дослідної справи щодо збереження та ефективного використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях; еволюцію окремих наукових напрямів, теорій, концепцій і наукових технологій щодо водних ресурсів; внесок науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів у розвиток технологій збалансованого використання водних ресурсів для зрошення та осушення орних земель; еволюцію наукових основ управління водними ресурсами для сільськогосподарських меліорацій у діяльності відомих вчених-аграріїв.

Проаналізована С.В. Єгоровою історіографія є багатоплановою за тематикою досліджень та за рівнем опрацювання проблеми.

Наукові положення, теоретичні та практичні висновки, викладені в дисертації, є достовірними та належним чином обґрунтованими.

Достовірність досліджень підтверджується відповідною джерельною базою, до якої входять документи із архівних фондів, наукові праці вчених-аграріїв, опубліковані офіційні документи органів державної влади та наукових установ, біографічні та бібліографічні покажчики наукових праць, статистично-довідкові та періодичні видання тощо.

Загалом дисертанткою опрацьовано 182 справи 10 описів 10 фондів із 4 архівних установ України. Матеріали 157 справ уперше впроваджено до наукового обігу. Виявлений Єгоровою С.В. масив архівних документів забезпечив усебічне дослідження наукового забезпечення водними ресурсами для сільськогосподарських меліорацій в Україні, удосконалення їх науково-організаційного забезпечення, уточнення деяких тверджень, засвідчення повноти та достовірності інформації.

Дисертантка відзначає, що особливу інформативність мають біографічні та біобібліографічні покажчики наукових праць визнаних вчених-аграріїв та практиків (с. 32). Зазначені видання розширили і доповнили бібліографію наукових праць вчених-аграріїв й практиків та надали додатковий матеріал щодо основних періодів науково-організаційної діяльності з удосконалення зрошуваного та осушуваного землеробства у різних ґрунтово-кліматичних умовах України. Широке залучення статистично-довідкових та енциклопедичних видань забезпечили ґрунтовне вивчення окремих аспектів розвитку наукового забезпечення водними ресурсами сільськогосподарських меліорацій.

Важливе значення також було приділено періодичним виданням, які оперативно та своєчасно висвітлювали актуальні напрями розвитку технологій збалансованого використання водних ресурсів у зрошуваному та осушуваному землеробстві у різних ґрунтово-кліматичних умовах України.

Виявлені й узагальнені матеріали джерельної бази забезпечили

використання різноманітних груп джерел, що є достатнім для здійснення комплексного наукового дослідження. Використання достатньої джерельної бази дозволило авторці дослідження розкрити тему дисертаційного дослідження з необхідною повнотою та вичерпністю.

Грунтовність проведених досліджень базується на комплексному використанні як спеціальних історичних методів, так і загальнонаукових.

Обрана у представленій роботі методика проведення дослідження цілком відповідає поставленим завданням. Складність проблем, які стояли перед авторкою полягала у тому, що поставлена мета дослідження та шляхи її вирішення вимагали вироблення неординарного способу осмислення фактологічної та концептуальної складових дослідження. Для вивчення стану наукової розробки та джерельної бази дисертаційного дослідження здобувачкою було використано комплекс як спеціальних, так і загальнонаукових методів опрацювання матеріалу, вдале поєднання яких свідчить про достатній рівень методологічної підготовки авторки дослідження. Методологічні підходи і принципи історичного пошуку сприяли комплексному розкриттю проблеми наукового забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України.

На основі комплексного аналізу, авторкою дослідження, розроблено періодизацію організації наукового забезпечення водними ресурсами сільськогосподарських меліорацій України в другій половині ХХ на початку ХХІ століть, визначено науково-організаційні засади, основні соціально-економічні та технологічні чинники, які впливали на трансформацію водокористування. Вона включає п'ять умовних періодів з характерними ознаками і специфікою кожного з них (с. 58-60).

Визначальний внесок у наукове забезпечення водозбереження та ефективне водовикористання у меліораціях в Україні належить вченим-аграріям: С.М. Алпатьєву, С.А. Балюку, П.І. Ковальчуку, В.П. Кравченку, О.Ф. Лебедєву, Ю.О. Михайлову, В.П. Насіковському, М.М. Настенку, Є.В. Оппокову, О.О. Реві, М.І. Ромащенко, П.Т. Семку, П.С. Сліпченку, П.В. Спесивцеву, В.Г. Ткачуку, Ю.О. Тараріці, М.О. Тюленєву, Т.М. Хруслову,

А.П. Шатковському, М.М. Шелякіну, А.М. Янголю та іншим.

Безсумнівним здобутком здобувачки є те, що вона на конкретних матеріалах показала вагому роль науково-організаційної діяльності Міністерства сільського господарства УРСР, Міністерства меліорації і водного господарства УРСР, Державного агентства водних ресурсів України, НААН, та її попередників, що полягала у координуванні науково-дослідних програм щодо розробки та удосконалення меліоративних технологій з ефективного використання водних ресурсів України (с. 74, 132). Науково-дослідними установами мережі НААН розроблено теоретико-методологічні основи формування збалансованого використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях на основі інноваційних технологій водозбереження. Їх впровадження забезпечувало раціональне використання зрошуваних та осушуваних орних земель та отримання високих врожаїв сільськогосподарських культур.

Важливим є твердження авторки про те, що для ефективного управління водними меліораціями у незалежній Україні мало використання комп'ютерних технологій, що забезпечило реалізацію технологій водозберігаючих та ґрунтозберігаючих режимів зрошення та осушення (с. 165).

Не викликає заперечень загальна архітектоніка наукового узагальнення: вона є продуманою, логічною, науково мотивованою.

Висновки дисертації базуються на узагальненні та критичному підході до опрацювання значного масиву фактів з різних джерел, що вимагає комплексне дослідження у такій галузі як історія науки й техніки.

Цінність і новизна наукових положень дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно насправді є першим в українській історичній науці комплексним дослідженням, в якому всебічно та об'єктивно висвітлено організацію наукового забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

Це дослідження сприяло: збагаченню історії науки й техніки України, зокрема, історії аграрної науки; розробці періодизації організації наукового

забезпечення водними ресурсами сільськогосподарських меліорацій України в другій половині ХХ на початку ХХІ століть; визначенню науково-організаційних засад, основних соціально-економічних та технологічних чинників, які впливали на трансформацію водокористування; введенню до наукового обігу низки невідомих і маловідомих архівних джерел щодо діяльності інституцій та наукових поглядів вчених-аграріїв; формуванню авторського бачення еволюції наукового забезпечення та практичного використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях України у досліджуваній період; поглибленню знань щодо еволюції раціонального використання та охорони водних ресурсів як науки і складової меліоративної дослідної справи; подальшому розвитку напряму наукової роботи щодо висвітлення діяльності вітчизняних науково-дослідних установ та галузевих вищих навчальних закладів; відтворенню творчої спадщини вчених-аграріїв та практиків, організаторів використання водних ресурсів – у сільськогосподарських меліораціях України.

Результати дослідження можуть бути використані науковцями при підготовці узагальнюючих праць з історії вітчизняних сільськогосподарських меліорацій та навчальної літератури з історії вітчизняної аграрної науки й техніки та її окремих напрямів.

Рукопис праці виконаний державною мовою на достатньому науковому рівні.

Дисертація повністю висвітлює тему наукового дослідження і складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які логічно пов'язані між собою, що свідчить про комплексний підхід до розв'язання поставленої мети, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Основні положення та результати дисертаційної роботи містяться у 10 наукових публікаціях: 6 статей, з яких 5 – у наукових фахових виданнях МОН України, 1 – у зарубіжному науковому виданні; 4 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Опубліковані авторкою праці за темою дисертації відповідають змісту дослідження і у них відображені положення, висновки і пропозиції, що

систематизовані в представленій дисертаційній праці.

У цілому результати дослідження мають достатню апробацію серед спеціалістів на наукових конференціях.

Зміст автореферату відображає основні положенням дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу С.В. Єгорової, її актуальність, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, вибір методологічних підходів, історіографічної та джерельної бази варто зазначити, що проаналізоване дисертаційне дослідження містить деякі дискусійні положення та зауваження, а саме:

1. Дещо переконливіше слід було б зазначити наукову актуальність дисертаційного дослідження, вказавши на ті наукові розробки, які мали вагомим прикладним значенням для розвитку технологій збалансованого використання водних ресурсів у сільськогосподарських меліораціях України.
2. Враховуючи важливість проблеми збереження водних ресурсів, було б доцільним навести в роботі використання водних ресурсів у меліоративних технологіях, що існують у світовій практиці та співставити їх з розробками українських вчених. Це надало б можливість повною мірою оцінити внесок вітчизняних науковців у вирішення даної проблеми.
3. Дисертаційна робота значно б виграла, якби в ній був проведений аналіз праць зарубіжних авторів, що досліджували проблему використання водних ресурсів у меліораціях.
4. Варто також вказати на певну диспропорцію в об'ємному наповненні автореферату, в якому опису перших двох розділів присвячено вісім сторінок, тоді як останнім двом - лише чотири.
5. Авторці не вдалось уникнути ряду технічних помилок і повторів, зокрема в другому розділі.

Проте висловлені вище побажання та зауваження не є суттєвими, мають здебільшого рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки представленої роботи.

Отримані результати науково обгрунтовані і забезпечують вирішення наукового завдання – комплексне висвітлення еволюції наукового

забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть.

Аналіз дисертації, автореферату та публікацій авторки дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження «Наукове забезпечення водних ресурсів для сільськогосподарських меліорацій України (друга половина ХХ – початок ХХІ століть)» є завершеною, самостійною науковою працею, характеризується цілісністю змісту, має наукову новизну та практичне значення, відповідає вимогам пп. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, (зі змінами, внесеними Кабінетом Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року, № 1159 від 30 грудня 2015 року та №943 від 20 листопада 2019 року) та паспорту спеціальності 07.00.07 – історія науки й техніки, а його авторка – Єгорова Світлана Віталіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.07 – історія науки й техніки.

Офіційний опонент:

доцент кафедри тракторів, автомобілів та
біонергосистем Національного університету
біоресурсів і природокористування України,
кандидат історичних наук, доцент

О.П. Деркач

Лірише Деркача О.П. засвірюю
Членський секретар НУБіП України
(Барановська О.В.)

